

SEBEN MIHÁLY MEGTISZTULÁSA.

FELÉBREDT, kinyitotta a szemét és hallgatott. Takaratlan kezei áthültek, behúzta *öket* a takaró alá. Szorosan a teste mellé feszítette *öket* s most úgy feküdt, mint egy katona, akit jelentkező állásban talált a golyó s elesett anélkül, hogy feszes tartását ideje lett volna megváltoztatni. A nyakát is hátraszegte, megmerevítette egész testét s most, azt leszámítva, hogy a szeme nyitva volt, igazán hasonlított egy halotthoz. Még a teste is hideg volt. Általában a bőre alatt mindig hidegséget érzett s külön tudta érzékelni a húsát, a bőrét és csontjait, szinte testének minden rétege külön határokkal volt elválasztva egymástól s ez a széthánytság, mely felett öntudata mint egy különös és objektíven szemlélő pallér lebegett, évek óta örökös disszonanciát, fáradtságot és unalmat termelt köréje, melynek folyamányaként sehol sem találta a helyét és seholsem tudott otthon lenni.

Mozdonyvezető volt, a családjá még a háború alatt menekült fel Brassóból Pestre s vastag és legyűrhetetlen nyomorúságban éltek. A háború alatt eladogatott a szegény család mindent, amit csak a meneküléskor felmentettek magukkal, pár okvetlenül szükséges darabon kívül, s azóta nem tudtak kimenekülni a nyomorúságból. Seben, ahogy hazakerült, a nagy zúr-zavarban nem tudta visszakapni az állását s évekig napszámosmunkával tengette a család és a maga életét. A gyerekek száma közben ötre szaporodott s mikor végre bekerült a vasúthoz s mintegy félévvel ezelőtt mozdonyt kapott, már adósságuk is annyi volt, hogy fulladoztak tőle s szétnyűtt energiájukkal sem tudták kellőképpen megmarkolni már az életet. Mintegy másfél hónappal ezelőtt azután, új veszedelem keletkezett. Az asszony egy este, mikor lefeküdték s a gyerekek már elaludtak, meggyóna, hogy — várja a hatodik gyereket. Ez már sok volt és Seben azóta elvadult az otthonától. Későn és rendesen borosan járt haza, goromba volt, mint a pokróc, a gyerekeket nem szívelhette és napirenden voltak a házban a veszekedések. Teher lett neki a család s az új ijedelem : az új gyerek, oly rettegéssel s oly indulattal töltötte el, hogy félt hazamenni, maga se tudta mitől tartva s legszívesebben a város végén csatangolt, a gyáron túl, hol belenyílt a város a határba vagy valami kültelki korcsmában ült s a kortyolgatott bor mellett, testetlen ábrándozásoknak adta át magát.

Igy álltak a család dolgai, mikor felébredt ezen az éjtszakán. Éjfél után két óra lehetett, a világító vekkerről olvasta le az időt s a robotba fogott ember mindennapi megszokása ébresztette föl. Szeme hamar

megszokta a sötétséget s látott benne. Csak derengve ugyan, ahogy az éjtszaka engedte, de látta homályosan a szakadt csipkefüggönyt, a régi varrógépet, a szalmazsákokat, az ágyakat, a kályhát s szemben az ajtó bizonytalan, a sötétségbe belefolyó feltját. És az alvó életek hangot adtak. Mellette az asszony aludt, vékony, kínzott szívással szívta a levegőt, de ez a sziszegő kis hang olyan volt a csöndben, olyan sirámszerű és borongó, mint egy nagyon messziről jövő proletártemetés kórusa; a hangokat átverte az eső. A szívéig ért el ez a hang, de könny nem tudott fakadni rá. Hideg és megkeményedett volt az emberi hús arra, hogy könnyeket teremjen. Csak feküdt és fázott. Az egyik gyerek az ablak alatt náthás, nagy szortyogással lélekzett, a másik ablak alatti szalmazsákon a kislány nyöszörgött álmában és kiáltott is valamit, de nem lehetett megérteni s a nagyobbik gyermeknek mellette kilógott a lába. És a lélekzetek jártak ki-be a tüdőkbe, táplálták az életeket s olyan hangot adtak, mint egy soha meg nem álló, ítéletes lendülettel járó fűrészhangja, mely a világban monoton zajjal s örök elrendeltetés szerint fűrészel az emberek felett.

— Lélekeznek! — gondolta. — Milyen rettenetes ezt így hallgatni! Sehöl senki, csak mi és lélekeznek!

Félt. Nem tudta okát adni, de már gyermekkorában félt ettől. Egészen kis gyerekkorában, mikor felébredt éjtszaka s a sötét alatt hallotta a lélekzések zaját, mindig összehúzódott, eltelt félelemmel, remegve bújt a takaró alá, hogy ne hallja, mert volt ebben valami a halálból, a bútoroknak ijesztő és sötét lelke támadt, tele lett megfigyelhetetlen mozgással a szoba, valami elemi veszedelmet jelentettek ezek a hangok s úgy érezte, hogy felettük ég a tető s tűzoltókocsik robognak feljűk.

És a lélekzetek szóltak: szszsz... szszsz... szszsz...

— Micsoda éjtszaka ez!

Megreccsent alatta az ágy. Mozdulatlanul feküdt, csak a szemét nem húnyta le. És kívülről is hangok jöttek. Bizonytalan, határnélküli hangok, melyekről az idegélet bizonytalanságában nem lehetett tudni, óriásiak-e kint, vagy csak a közelben támadtak valahol. Így elnyújtott, panaszos fütty-féle hallatszott, mely ép úgy lehetett a valahol messze, nyílt pályán veszedelemben lévő mozdony sikítása, mint a szomszédban nyitva felejtett kapú csikorgása, melyet csapdos a szél. Dobogások dobbantak, melyekről nem lehetett tudni, vajjon az utca másik felén megy-e békésen pár ember, vagy bent, mélyen a városban nyugtalan tömegek robognak? Szél tapadt vergődve az ablakhoz... Hangok voltak ezek, lappangók és bizonytalanok, az élet mélyére rontók, melyek a ház pórúsain csúsztak a szobába s itt az alvó életek lepeggő zajával elvegyülve, valami szakadozott, szennyes, megkísértő dongássá adódtak össze, mely megülte az életet és fojtogató alattomos kinnal töltötte meg. Aztán egér kezdte rágni a padlót s a száraz deszka harsogva adta ki a sötétben a hangot, hogy szinte repesztette az agyvelőt.

Dideregve feküdt s hallotta mindezt.

— Öten vannak! — gondolta. — Öten és mindjárt felébrednek és megint kötelességet parancsolnak! És joguk lesz élni és joguk lesz parancsolni, nem tehetnek róla, hogy megszülettek és mindenért én vagyok a felelős! Öt száj, mely minden szegésnél öt karaj kenyér! Öt élet, mely minden vételnél öt rend ruha, öt pár cipő, öt, öt, öt! Öt felelősség és hatodiknak az asszony, aki ha nem kiabál, ha nem fenyeget és nem kér számon, úgy jár itt, mint egy hangtalan, kiszipolyozott, mindenbe belenyugvó áldozat. Az én áldozatom! Mit lehet itt csinálni? Hol itt az út kifelé? És most gyereke lesz! Pár hónap múlva megint gyereke lesz és megint eggyel többen leszünk! Uram Isten, megint eggyel többen!

A lélekzetek fűrészelték felette az éjtszaka láthatatlan hasábjait, a hangoknak szárnya támadt, melyek kitolták a szoba falait s oly határtalan volt minden, mintha lebegtek volna a sötét űrben.

— Szszzsz! szóltak a lélekzetek. Szszzsz! . . . Hatan vagyunk! Hatan vagyunk!

Az egér rágta a padlót és a távoli mozdony visongása nem szűnt meg. Az éjtszaka mély volt és a sötétség súlyával teljes, imbolygásokban élt és nagy tágasságokban. Láthatatlan kezek szörnyű magvakat szórtak.

— Szszzsz! . . . — harsogtak a lélekzetek és hasították az agyát. Feküdt, gondolkodott, kínlódott. S egyszerre csak a keze lassan elvált a combjától és a szeme megrebbent.

— Mi volna — gondolta — ha most felkelnék, odamennék hozzám, megfognám a nyakukat és elhallgattatnám őket! . . .

Mázsányi lett a két keze az ágyon és testének minden mozdulása megállt. Gondolkodott. Forgatta minden ellenőrzés nélkül az agyában. Fűtött a gondolata.

— Utána valahol ki kellene venni egy hónaposszobát és mindent újra kezdeni! Szép tisztán mindent újra kezdeni!

A lélekzetek szinte zuhogtak a feje fölött, az éjtszakai dolgok monoton koncertje kísértéssel volt teljes, mintha fekete tücskök minden parányból ezt fújnák feléje s nem tudott a gondolattól szabadulni.

— Ágy, két szék, asztal, szekrény és mosdó lenne benne, esetleg egy keskeny kanapé még, hogy azért nagyon drága ne legyen. A szekrényben jobbról lennének a ruhák és balról a fehérneműek. És a házi-asszony konyhájában mindennap szólna a rézmozsár: pim-pim . . . cukrot törnének benne . . .

Édes gondolat volt ez. Soká és izesen forgatta az agyában anélkül, hogy öntudata tudomást szerzett volna róla. De aztán hirtelen pattant valami az agyában s magához tért. Felrémült.

— Hej — ült fel az ágyban hirtelen kijózanodva — micsoda örület ez! Én alattomban ölni akarok! Minden parányom tele van már a szándékkal s egyszer kitör belőlem, mint a veszettség és borzasztót csinálok!

Idegei hirtelen úgy elképzeltették vele a gyilkosságot, hogy érezte markában a gyermeknyakak puháját, ahogy elmállanak a szorítása alatt.

— Jézusom! — rémült fel, de a kép csökönyösen újra és újra visszatért: nagy csönd a szobában és kitergetett halottak a csönd alatt fehéren az ágyon. Hat halott! És egyszerre valami alattomos, őrült kívánság lökte errefelé. A gyilkosság misztériuma. Húzás.

— Uramisten! — dadogta. — Uramisten, mi ez? Mit akarsz velem?

Felugrott, felnyalábolta a cipőjét, kapcáját, ruháját és kiment a konyhába. Kint sötét volt, hideg és nagyon kezdett félni a sötétben. Nem merte a kezét lógatni, nehogy elkapja valami. Hangja volt a sötétnek, ijesztése, uszítása és vigyorgása. Gyertyát keresett, mert villanyuk nem volt. Az asztalon talált egy csonkot s reszketve meggyújtotta.

— Csak kitartson ez a gyertya! — gondolta babonásan. — Csak kitartson, míg felöltözöm és elmegyek! Akkor nem lesz semmi...

Sietni akart, de nagyon suta mozdulatokat tett. A nadrágszárában megakadt a lába, a cipőjét alig tudta befűzni, folytonosan melléje dőködött a lyukaknak a fűzővel, megnézte, hogy az ablak be van-e zárva, a tűzhelyet bámulta.

— Csak a gyertya kitartson! — gondolta égő aggyal, aztán megfogta a korsót s ment vele a vizespad felé, hogy megmeríti és hoz mosdóvizet magának.

Ezenközben furcsa forróságok öntötték el a testét, a füle szokatlanul búgott, teljes bizonytalanságérzés hatalmasodott el az idegein s kezében a korsóval tétovázott a konyha közepén. Az asztalon mosdatlan tányérok álltak, mellettük kések és villák, melyekre zöldesen száradt rá a tegnapi sültkrumpli maradéka. Kezében babrált a korsóval, de nem ment a vizespad felé, csak állt. A gyertya lobogott s viasza végigfolyt a festett asztalon.

— Folyik a gyertya — nézett bután Seben s önkénytelen lépéssel odaállva a szoba ajtaja elé. Hallgatózott. Nem volt semmi nesz, csak a lélekzetek fűtyülése hallatszott ki az ajtó mögül.

— Alszanak — gondolta. — Csöndben alszanak.

Soká állt ott. Nem tudta, mit csináljon. S ahogy állt, a tövig égett gyertyából kidőlt a bél, nagyot lobbant, párat pislákol, aztán sercegve aludt el a szétfolyt, meleg viaszban. Seben bámult rá.

— Kialudt — motyogta bambán. — Kialudt a gyertya!...

Szája száraz lett, kicsit szédült, megfogta a széket, melyen előbb a cipőjét fűzte be s leült rá. Kezében a korsó. S egyszerre levágta valami kábaság. Ült a széken, megállt a keze s valami álomforma ereszkedett rá, mint a forró köd, hogy úgy érezte, a karját se tudná megmozdítani a saját akaratából. A fogalmak elsiklottak az agya alól s az egész ember minden súlyával odanehezedett a székre. Percekig nem volt semmi gondolata, csak pihent.

Hátul a tarkója táján forgás támadt, mely a gyomrára ment, az

értelmén tüzes köd ült és minden tagjában végtelen ernyedtség és gazdátlanság. Nem érezte önmagát. A tagjai idegenek lettek. Bámult álmosan.

— Hat gyerek lesz — morogta bambán egy valahonnét elkapott gondolattal — és a fizetés egy krajcárral se több . . .

A szája lefittyedt, mint a szélütötté. Az ajtó, mely a szobába vitt, eléje révült a sötétből nagy, még sötétebb foltjával és nem tudta a szemét levenni róla. Csak meredt rá gondolat nélkül. Szinte húzta az ajtó.

Igy ült egy darabig, aztán egészen hirtelen, váratlanul, valahonnét idegenből érkezett egy gondolat.

— Ha most bemennék ! — villant fel benne. — Mind alszanak . . .

Olyan gyengének érezte magát, mintha órákig meleg fürdőben ült volna s a víz kipállasztotta volna még a lelkét is. Ült.

— A kilincs nyikorog — jutott eszébe — de szépen, óvatosan be lehetne azért nyitni . . .

Ezen sokáig elgondolkozott, hogy hogyan is kellene.

— Bemenni vigyázva . . . föléjük hajolni . . . odanyúlni csendesen . . .

Felállt. Mintha aludt volna. Odament az ajtóhoz. Ébren volt pedig.

— Csak hallgatózom — volt benne egy egészen megnyugtató gondolat. Mert a gondolat azért mégis kellett.

— Csak meghallgatom . . .

Percekig babrált keze a kilincsen s roppant vigyázva nyomta lefelé. Az ajtó kinyílt és Seben hosszan hallgatózott.

— Alszanak . . .

Elindult.

— Most balra — gondolta. — Ott a kislány alszik . . .

Balra fordult, de hozzáütődött az ágyhoz s az reccsent egyet.

— Ejnye ! — mondta magában. — Mekkora roppant !

De legyintett megnyugodva. — Nem baj ! Az asszony azonban felneszelt az ágyban s hallgatózott. Aztán csendesen kibujt. Inkább érezte, mint tudta, hogy valami baj van. Találomra megindult.

Seben kijavította a rossz lépést és továbbment. Mintha a feje vitte volna. Odaért a földre ágyazott szalmazsákhöz, érezte a lába.

— Most itt lehajolni ! — gondolta.

Lehajolt s babrálni kezdett a takarón. Gazdátlanul, tétován és késlekedve, szinte nem tudta, mit csináljon. S ahogy babrált, hátulról egy föléje hajló meleg test ért hozzá. Megrendült.

— No ! — hördült fel eltorzult arccal, mintha hátulról hirtelen fejbevágták volna.

— Ki az ? — kiáltott egy fojtottat az asszony, mert ő volt s elrántott egy szál gyufát.

Seben megismerte a felesége hangját s felegyenesedett. Akkorra már égett a gyufa is és pislogva nézett bele a lángjába. Zavarban volt és bambán bámult az asszonyra.

— Én — dadogta. — Én vagyok . . .

Az asszony a gyufa fényénél kutatva nézett az urára.

— Miért dadog ez? — gondolta. — Miért ilyen zilált ennek az arca?

Rosztat sejtett. Megreszketett az ina s kezében táncolt a gyufaszál.

— Mit keresel? — kérdezte ijedten. — Mit akarsz itt?

Seben erre még jobban zavarba jött s lesütötte a szemét.

— A cipóm — motyogta. — A cipőmet kerestem . . .

Az asszony elfogadta. De aztán lenézett az ura lábára és megremegett.

— A cipőd? — mondta összeszorult torokkal. — De hisz a cipőd! . . .

Nem merte befejezni. Mert a cipő ott volt Seben lábán rendesen befűzve. Látta.

— De hát akkor mit kerestett itt? — rémüldözött. — Mit akart?

Egyre nőtt benne a bizonytalan szorongás, de nem mert tovább kérdezősködni. Vacogva ment ki a konyhába, meggyújtotta a lámpát s odatette az asztalra, hogy legalább világosság legyen. Föltette a spirítusz-főzőre a kávé s kezdte elővenni a kenyeret. De akkor eszébe jutott az ura rettenetes arca s megrémült, hogy mit csinálhat az még mindig odabenn. Bekiáltott ijedten.

— Mihály!

Seben kilépett. Föl volt zavarva, a félig végzett tett ingere meredt benne és szégyelte magát, de minden idegét dacosra fogta össze s erősen elhatározta, hogy nagyon flegmatikusan csinál mindent. Nyugodtan iparkodott nézni, még ki is állt a konyha közepére és morgott valamit, aztán kihúzott egy széket a lámpa elé, rátette a lábát és vakargatni kezdte szótlanul cipőjéről a sarat. Mindent nagyon rendesen, nagyon természetesen akart csinálni s csak mikor már félig megtisztította az egyik cipőjét, akkor jutott eszébe, hogy mindjárt a kezdetén elhibázta az egészet, hisz ide az előtérbe helyezte ezt az ominózus cipőt, mikor pedig azt mondta az előbb az asszonynak, hogy ezt keresi. Nagyon mérges lett, de dolgozott a cipőn tovább.

Ezenközben az a biztos érzése támadt, hogy nézik. Hogy az asszony gyanakodva, lesve épen a cipőjét nézi. Ez az érzés elnehezedett rajta s végtelenül idegesítette. Felemelte a fejét s szeme az asszony fűrésző pillantásával találkozott.

— Miért van ez itt? — kérdezte magától. — Miért nem megy be lefeküdni, mint máskor szokott? Miért őriz ez itt engem, mint egy gyilkost?

Ez a tudat annyira elfoglalta, hogy elfeledte a másik cipőjét is letakarítani. Az egyiket még ki is kefélte s a másik ott maradt azon sárosan és megtakarítatlanul. Nem vette észre, csak betolta a puccoló ládikát a szék alá s nagyon határozott léptekkel elindult a vizespad felé.

De az asszony látta.

— Hát a másik cipőd? — szólt rá ijedten. — Azt mért hagyod puccolatlanul?

S magában remegett, ahogy nézte az urát.

— Ezzel az emberrel valami baj történt az éjjel! Most elfeledte megtakarítani az egyik cipőjét! És mit keresett bent? Mit akart?

Gyanakodó félelemmel vigyázta.

Az ember ránézett, elpirult és elmordult.

— Elfelejtettem — mondta megszégyenülten s neki állt, hogy amaz is letakarítsa. S valami feszülő forróság egyre dagadt benne. Hogy a cipő tisztítását elvégezte, a vizespadhoz lépett, kivette a lavórt, oda ment a csaphoz, hogy vizet ereszt. De úgy el volt gondolkodva s agyában a forróság oly tompára butította, hogy félrenézve egész véletlenül fordítva tartotta az edényt a csap alá, a fenekével fölfelé s a víz szertefröccsent a zománcos pléhről. Az asszony csak nézte s megállt a szeme.

— Mit csinálsz? — szaladt ki a száján ijedten a kiáltás. — Te ember, fordítva tartod!

S behúzódott a sarokba.

— Szentséges Isten — vacogott össze a foga — ez az ember megzavarodott az éjszaka s az előbb meg akart ölni mindnyájunkat! Azért guggolt a kislány vacca előtt! . . .

— Mihály! — kiáltott s a konyha, a bútorok egy pillanat alatt mind eltűntek előle, mintha elsodorta volna őket valami szél s ő gyenge, félfő, nyomorult asszony a puszta négy fal között egyedül van ezzel az örült emberrel. Megmozdulni sem tudott.

Seben is észrevette, hogy baj van, de már késő volt.

— A szentségít! — fakadt ki sötét dühhel, megfordította az edényt és úgy odavágta a kagyló nyílására, hogy szikrázott róla a zománc. — Mintha meg volnék átkozva, mindet fordítva csinálók!

Az asszonyra nézett s az csak bámult rá dermedten. Seben látta a rámeredő szempárból az asszony gondolatát s noha toporzékolt tőle, maga is érezte, hogy valami nincs rendben s hogy valamit meg kell magyarázni.

— Mert megvész az ember ilyen életben! — mondta hangosan. — Meg! Nem csodálnám, ha egyszer megbolondulnék!

S nézett az asszonyra parancsolóan.

— Mit állsz ott a sarokban, mint a faszent! — kiáltott rá. — Nem tudsz megmozdulni? Csoda vagyok, hogy így bámulsz rám?

Az asszony megmozdult ijedten. Egyik válláról lecsúszott az inge, úgy hogy fonnyadt melle láthatóvá lett s lent az inge alól kilátszó láb-szárain csunyán kidagadtak a visszerek.

Seben nézte.

— Ez a család! — sziszegte gyűlölettel. — Ezért mentem én tönkre! Ez evett meg!

Nem bírta.

— Olyan a lábad — mondta rosszindulatúan — mint egy zsák-hordóé! Miért nem csinálsz vele valamit!

S égis lobogott benne a gyűlölet.

— Vagy azt gondolod, hogy most már, mivel asszony vagy, lehet? Akárhogyan lehet? Nekem jó vagy?

A lámpa pattogva sercegett felettük s a konyha vigasztalan és hideg volt, mint egy kízókamra. Izgatottan bámultak egymásra. Ezenközben megtelt a mosdóedény s a szélén locsogva csurgott le Seben elé a víz.

Az asszony észrevette s szemét elöntötte a könny.

— Most már biztos, biztos! — rebegte. — Nincs menekvés!... A víz!... A víz!... Kicsurog a víz, édes Mihály!

Elfulladt s vékony, nyivó sírás szakadt ki a torkából.

Seben is észrevette a hibát s ahogy megkapta az edényt és meghallotta az asszony sírását, elszakadt benne a gát.

— Miért sírsz! — ordította el magát s eleresztette az edényt, mely csattanva esett le s a víz szétfolyt a konyha kőkockáin. — Miért sírsz?

— Mihály! — tartotta maga elé az asszony a kezét. — Ne kiált! —

— Miért sírsz? — üvöltött Seben s megindult az asszony felé, mint az eleven gyilkolás. — Azt mondd meg nekem, miért sírsz! Ki bántott?

Az asszonyt páni rémület öntötte el.

— Ne jöjj közelebb! — kérte. — Ne jöjj közelebb!...

— Ne menjek? — kiáltott Seben. — Miért ne menjek? Mióta parancsolsz te nekem? Mi? És mitől félsz? Mi? Mit nézel úgy rám? Nem láttál még? Még sohase láttál? Mit akarsz tőlem?

Megmarkolta a kezét. Az asszony rátottyant a fogás erejétől a vizespadra, arcára kiült a halálfélelem, de nem bírta a szemét levenni az embere borzasztó arcáról. Csak meredt rá az ijedtségtől bénán, hisz soha még nem ütötte még az ura, s meggörbülve, gyáván hebegte a szavakat.

— Mit akartál... az előbb... a szobában?...

— A cipőm! — kiabált Seben facsarva az asszony karját. — A cipőm!

— Nem igaz! — remegett az asszony. — Nem igaz! Hazudsz! Mást akartál... mondd meg... mást akartál!...

— A cipőm kerestem! — harsogott fékeveszetten Seben. — A cipőm! Tudd meg! Semmi mást! Hiába nem hiszed! Hiába nézel rám! Nincs semmi bajom, csak ti tettetek tönkre egészen, gyilkosok, ti ettetek meg lassan, mint a tetvek, ti, ti és még te vádolsz? Te gyanakodsz?

Az arcába vágott. Mintha valami idegen rosszlélek szállotta volna meg, ütött. Az asszony birkózni kezdett vele, rángatta magát, de az ember elnyomta. Tízszer erősebb volt nála. Minden soványsága elle-

nére is baromi ereje volt. Az előbbi bentfojtott cselekvés most irányt kapott. Összehunyta a szemét s kiszámított rosszindulattal ütött. Először tenyérrel az arcba, a fejre, a vállra, aztán ököllel a karra, a mellre, a hátra. Először még kimélte az asszonyt ösztönös emberi érzéssel, de aztán megteltek az ütései, mintha beleőrült volna a verekedésbe. Az asszony sikongatott és menekült, a gyerekek felébredtek a zajra, kijöttek és látva a felfordulást, sírtak. A legnagyobbik már férfidühhel visított.

— Édesapám! — kiabált. — Édesapám, az istenit magának, mit csinál édesanyámmal!

A nyakába ugrott, ütötte a fületövét és harapta a nyakát. A kisebbik átkulcsolta kis lábával az apja lábát, belecsimpaszkodott s egy kinnfejtett sárkefével zuhálta teljes erejével a sipcsontját az apjának.

Sebennek, mintha átvágták volna minden izmát, egyszerre kiszaladt az erő a testéből. Elundorodott magától, eleresztette az asszonyt s megszédült. Az orrához nyúlt: vastagon csorgott belőle a vér. Lépní akart, de megtántorodott. Mintha most ébredt volna, csak bámult, csodálkozva és ijedten a feleségére.

— Mi volt ez? — gondolta egészen kétségbeesve. — Micsoda rettenetes örület. Én nem vagyok tiszta már?

Az asszony, ahogy kiszabadult, állati félelemmel huzódott el az ajtósarokba.

— Ne bánts, Mihály — könyörgött rémlátó szemekkel. — Ne bánts engem...

A három gyerek ott állt a rossz kis ingekben remegve, s ijedten bámulva az apjukra, keservesen sírtak.

Seben, ahogy rájuk nézett, oly borzasztó szomorúságot érzett a szívében, mint akinek meg kell halnia.

— Ne félj — mondta az asszonynak — ne félj... én...

Nem tudta tovább. Mit is mondjon? Nincs magyarázat erre. Csak nézte az asszonyt és irgalmatlan keserőség facsarta a szívét. Mindent látott már és mindent tudott. Tudta, hogy egészen tönkrement ember már s hogy itt menekülése már nem igen lehet. Csak azt jó lett volna megmondani az asszonynak, aki itt őtőlé úgy fél most, hogy nem akarja őt bántani, nem akarja őt megölni, sőt inkább tiszta szívből szereti most már és hogy szeretné bottal ütlegelni megszállott öntestét, amiért ilyen gonosznak kellett lennie, holott pedig ő nem akarta. Szerette volna megmondani, hogy nem ő tett, hanem valami rettenetes, idegen kényszer tetetett vele és hogy nem őrvült ő és nem gonosz, csak az élet rettenetes, amely borzasztó utakat ró az ember elé és nem törődik vele, bírja-e az ember, vagy összeroskad s nem gondol arra, hogy a nyomorult ember, aki elindult, az Isten áldott jobbán szeretne ülni békével és mindenki iránt szeretettel a szívében és nem bántani és nem vézteni és nem hadakozni! Nem gondol erre az élet, csak vállára csomózza az embernek borzasztó terheit, elereszti gazdátlanul és nem kérdezi

meg soha, soha semmiről. Így van. Nem rossz az ember és nem gonosz, csak ezalatt a borzasztó élet alatt szörnyen, szörnyen bepiszkolódik.

Ezt szerette volna megmondani, de nem tudta szavakba önteni. Csak nézett az asszonyra nagyon szomorú, de már nagyon jó szemekkel, aztán remegni kezdett az alsó szájaszéle, felcsúszott aztán lecsuklott a feje.

Az asszony már nem félt. Úgy ismerte az emberét, mint a tenyerét s látta, hogy nincs már abban semmi rosszság, csak a szomorúság feneketlen benne. Egyszerre mindent megértett.

— Ez a nyomorúság! — mondta maga elé és most már bánta, hogy miért is kiabált az előbb, miért nem tartotta oda a nyakát engedelmesen ennek az embernek, aki tulajdonképpen mindig jó volt hozzá, vagy miért kelt fel, amikor motozni hallotta szobában, hadd végezze volna el, amit akart, mindannyiuknak jobb lett volna.

— Mihály — lépett oda hozzá könnyes szemekkel — édes Mihály, mi bajod van?

Az ember átfogta az asszony vállát, rátámaszkodott és csak fogta. Nagyon fáradt volt. Sokára szólt csak és végtelen ernyedtség volt a hangjában.

— Jolán — mondta — édes Jolán, nem adott az Isten elég szeretetet az embernek, hogy az ember megtarthassa magát vele . . . Megütöttelek? Ne haragudj — tette hozzá fáradtan — én nem akartam . . .

Megmosdott, felöltözött s megreggelizett szótlanul.

A három gyerek dideregve állt az ajtóban és csodálkozva bámult a nagyok keserves dolgaira. Bent a két kicsi újra elaludt.

— Vidd be őket — szólt a feleségének.

S hogy azok továbbra is csak ott álltak s az asszony se mozdult, látta, hogy azért még félnek. Megcirógatta őket.

— Menjetek be nyugodtan — mondta. — Apuka elmegy már hazulról, ne féljetelek.

Fölvette a télikabátját s kiment. Kint kitisztult már az ég s elrongyolt felhőcafatokat röpített a csillagok előtt a szél. Nagyon fáradt volt. Mintha minden velőt kiszívtak volna a csontjaiból. És valahol belül rettenetesen üres. És piszkos, piszkos, mint a sárban gázoló állatok. Összefogta mellén a kabátját és elindult a mozdonyház felé. Nem volt egyetlen gondolata sem, csak végtelen apátiával és valami megnevezhetetlen undorral volt telisteli. Ment csak anélkül, hogy akart volna; a lábai szinte öntudatlanul vitték. Utolsó ízig fel volt zavarva s olyan léptekkel lépett, mint a holdkóros a házgerincen.

Tíz perccel mult hajnali három óra, mikor az állomás elé ért. Bement egy kis kocsmába, mely a vasutasok számára volt nyitva ilyen korai időben s felhajtott egy pohár szeszt. Utána mégegyet. Alig érezte az erejét, jóformán úgy itta, mint a vizet. A söntés mellett emberek vitatkoztak, vasutasok, az emberi jogról a közeli választásokkal kap-

csolatban. Ezt valahogy felfogta az agya. Jog! Ez most beletartozott felzavart életérdeklődésébe.

— Micsoda vitatkozás! — gondolta. — Boldog emberek ezek, hogy a jogukról vitatkoznak!

Már nem érdekelte. Bement a pályaudvarra, gépiesen köszönt a feljebbvalóinak s ballagott szinte álomban a mozdonyház felé. Az első sínpáron már össze volt állítva a gyorsvonat szerelvénye: első, második, harmadik osztályú kocsik, étkező s a végén egy szalónkocsi. Ment tovább. Péter, az öreg fűtő, már javában fűtötte a gépkolosszust, sovány, borostás, szeszmart arcára rávillant a szén sárgás lángja s ezt sokáig elnézte Seben. Észrevette, hogy megint italos az öreg, de nem volt energiája szólni miatta. Csak ahogy nézte, egyszerre elfogta a menekülés vágya.

— Péter — mondta neki — de jó lenne kiszaladni a világból!

Annak megállt kezében a lapát s ránézett. Mi leli ezt? — gondolta. De aztán legyintett.

— A fene futna annyit! — mondta röhingélve és beleköpött a tűzbe.

Seben elszégyelte magát.

— Igaz — gondolta — ennek van igaza, aki nem akar a világgal semmit, csak élni! Nem lehet itt semmit sem csinálni, mert már az anyjuk méhében elítéltek a szegényemberek, hisz nem jut nekik semmi más, csak az elődjek sorsa, akik mind megrothadtak a szennyben. És ezeknek is lesznek gyermekeik s ezekre is ugyanaz vár. A gyerekek is gyerekeket nemzenek s azoknál se lesz másként. Ő ugyanaz lesz az ember a világ végezetéig, kár is minden erőlködés, hisz csak a környezet s a jelszavak változnak a világban, de az ember azonban, kevés kivétellel, megmarad mindig ugyanannak: örök kijátszottnak és örök pusztulónak. S az a kevés kivétel, az — elérhetetlen.

— Valahol, talán más csillagon — mondta a fűtőnek — ott talán más lehet!... Ahova nem juthat el az ember!... Más világ... ahol nincs nyomorúság... nincs piszok... nem kell ütni egymást az emberek!...

S odanézett a láthatár szélére, az ismeretlen felé, ahová jó lenne elszállni, eliramodni a földi világból. Fény gyúlt a szemében s az arca olyan szomorú volt, mint az elítélté.

— Hehe — mondta a fűtő. — Hehe...

Négy óra lett, rájártak a vonatra. Fáradt volt nagyon, csak a szeme égett. Szeretett volna indulni már, nekidőlni a jóságos iramnak és elereszteni fájó idegeit a rohanásban. Kihajolt a gépből, nézegette a beszálló utasokat és szeme szinte túlvilági látással telt meg: mindent szimbolumnak látott. Egy kövér, jól öltözött úr jött, valaki a pénz televényéről, kopasz volt, krákogó és hirtelen gesztusú. Gondolta: bankár vagy tőzsdés vagy nagykereskedő vagy ilyesmi. Keskeny, elegáns úti-táskát vitt utána a hordár.

— Utazik a pénz! — gondolta Seben.

Egy pár jött, bundás, prémes, puha gyerekasszony, szemében még izgett-mozgott valami kávéház újdonságos zűrzavara, fülében még zsongott a muzsika, száján csók puhálott s nevetgélt kicsit álmosan. Új asszony — állapította meg Seben — vidéki és gazdag. Hazamennek vagy folytatják a nászutat. Mögötte a férje jött, magas, karesú, borotvált, úri, úgy harminc körül, a csomagok feladásáról intézkedett, aztán felsegítette a kupéba a feleségét s míg segített, végigsiklott keze az asszonyka mellén. A kópé! — gondolta Seben. S rögtön utána:

— Utazik a szerelem!

Két öregasszony jött összekapaszkodva, öreges ruhájuk ingott a szélben s a lámpától kissé távolabb totyogó alakjuk árnyéka óriásira nyúlt el a földön, mint két imbolygó kísértet. Seben nézte őket.

— Utazik a halál is!

Aztán a szalónkocsi utasai jöttek meg. Nagy mozgalom támadt, fodrozódás, mint mikor egy nagy hal a víz színére vetődik s a főnök-helyettes odament hozzá.

— A miniszter úr és két államtitkár úr utazik a vonatján, Seben — mondta izgatottan — különösen vigyázzanak, hogy semmi baj ne történjék.

Elment s később a vonatvezetőnek mondta ugyanazt.

— A hatalom is utazik — gondolta Seben — és ugyancsak vigyáznak rá!

Egy pap jött, két civil még és egy katonatiszt. Aztán nem nézett már ki, csak elfájdalmasadott.

— Ezek mind tiszták és szépek — gondolta — mert béke van mögöttük. Csak én vagyok köztük egyedül szennyes. Nem is illek közéjük, mintha nem is lennék ember. Az ember ezek! Én csak — rongy! Élek a hulladékokon.

Ha most lovakat hajt és ostor van a kezében, véresre veri az állatokat. De így várni kellett s ahogy állt ott elkeseredve, az jutott hirtelen eszébe, hogy ez a sok tiszta ember ott a háta mögött egy időre most mind őrá van bízva.

Meghökken.

— Nem furcsa — gondolta — hogy az a sok boldog ember itt mind nyugodtan rábízta magát s nem gondol arra, hogy ebből a nagy életbeli különbségből baj is származhatik? Olyan nyugodtan ülnek be, mintha az otthonuk küszöbét lépnék át! Mind bíznak benne! De hát honnét van ez? Őt egyik sem ismeri! Itt ezek közül egy se nézett neki a szeme közé: ki és miféle ember ez a mozdonyvezető. Tudomást se vesznek személy szerint róla, csak annyit tudnak, hogy a gépben áll egy ember, akivel megszokott érkezni a vonat ide-oda. De arra nem gondolnak, hogy az is ember ott, akivel millió eshetőség megtörténhetik! Erre nem gondolnak. Nem! Ha eszükbe jut is véletlenül, elintézik ezekkel a szavakkal: kötelesség, tisztesség, becsület....

Keservesre húzódott a szája s a korcsma jutott eszébe, ahol a kollégái jogot követeltek.

— Micsoda naivság! — gondolta. — Hisz berendezkedés kérdése minden! Kényelmi szempont! Olyan az ember, mint a bútör: egyiken eszünk, másikon alszunk, a harmadikra ráülünk és nem fordítva. Emberbútör és megszokás, mely azon alapul, hogy az ágyba ezer esztendő óta belefekszünk és még nem vetett ki bennünket. Csak ugyanannyi ez, mint ahogy a mozdonyvezető pontosan megérkezik a vonattal. Majdnem csak megszokás ezen a világon! A legszebb törvény is az! Ha egyszer az emberiség egy éjjel elfelejtené a tegnapjait s a megszokás törvénye nélkül ébredne fel, de megijedne a saját társadalmától és talán jobb és tökéletesebb dolgokat szokna törvénné! Bár ez is hiba lenne — gondolta — mert erősebbek akkor is lennének, akik elgyúrnák a gyengébbeket s mert élni kell s mert az élet roppant kényszere alatt minden lázongás hiábavaló, az alulmaradtak is élnének, szaporodnának, találnának ki jelszavakat, hogy embernek érezhessék magukat s a szegénység megint egykettőre ott lenne, ahol most van. Nincs itt kiút! Az élet rettentő küzdés, heróikus próbálkozás, előrelendeltettség, a győzelem és az érdemesség minden reménye nélkül! Örökké csorgó szennylé, mely átfolyja és bepiszkolja az embert! Rútság, rútság és piszok!

— Még ez a mozdony — gondolta megint — ez az egyedüli tisztaság!

S remegtette a türelmetlen vágy, hogy indulhasson már, kimehessen az emberi közösségből a rohanás tisztaságába, s magára lehessen egészen.

Csengették az indulást. Ajtók csapódtak, sípok sípoltak, emberek kiabáltak, kitisztult a perron. Meghúzta a trombitajelre a gőzgép fogantyúját, harsogva süvített a dugattyúba a gőz s lassan kigördültek a pályaudvarról, aztán valamivel több gőzt eresztett s a gyorsvonat belezúgott a márciusi hajnalba. Így mentek. Jó negyedóra is elmúlt, a kerekek harsogva pattogtak, a város lámpái úgy villogtak már csak elő, mint távoli csillagok, a mozdony elé fénytócsát vetettek a lámpák s a gép egyetlenes zúgással falta a síneket.

— Megyünk pajtás! — örült Seben. — Megyünk! S lelke lassan beleigyekezett az iram sűgásába s a teste finoman remegett. Körötte kis fénypontok tűntek fel: falusi házak korán világos ablakai. Egy-egy sötétebb tömeget látott a földeken: kazalok voltak vagy még alvó tanyaházak. Messzebb ember ballagott a sínek mellett, egy órház előtt tisztelegve állt az álmos ór, lába előtt pislogott a lámpája, az egyik sorompónál kocsi várakozott toporzékoló lovakkal... a vonat lámpái megijesztették a fiatal csikókat. Hosszan utánuk nézett; bizonyosan vásárra igyekeztek. A tűz hörögve égett a kazánban és Seben halántékában duzzadva lüktetett a vér.

— Rakd! — kiáltott a fűtőre. — Rakd, Péter!

A fűtő tömte a kazánt, a fesszmérő mutatója remegve ugrott egyre előre s kint fűjtak a biztosítósztelepek.

— Jól megyünk! — nevetett a fűtő. — Megyünk alaposan!

S vigyázta a tüzet.

Seben ott állt a zúgó gép faránál. Nagy télikabátját levetette, sapkáját egy kicsit a szemére húzta s zubbonya alá belopózott csipősen és kísértően a márciusi szél. A gép rohant és Seben úgy állt ott kemény, sovány arcával, mint egy bronzszobor. Később a fűtő elálmosodott.

— Kicsit pihenek — mondta. — Leülök.

Leült s elbóbiskolt. Agglegény volt, sok bort ivott az éjjel, álmos volt.

— Itt a Mihály — gondolta. — Vigyáz a Mihály...

És Seben állt a zúgó iram felett s a homloka égett, mint a parázs. Elkapta a rohanás.

— Most én! — nyomult bele a rohanásba. — Most itthon vagyok! Most én következem!

Vagy félórát rohant a gép és Sebennek lobogott a vére, mint a meggyújtott olaj. A nyomorúság, a huzatlan ágyak, a gondozatlan gyerekek, a megvert asszony, a kifizetetlen adósságok, az egész élete hátulról egyszerre rábőgött, látta a gyerekei karikás szemét, a felesége megütlegelt arcát s nagy fulladás, nagy levegőtlenység támadt benne és szomjúvágy levegő után, mely minden ízét átjárja és súrlódás után, mely ledörzsölje még a húsát is.

— Rakd! — kiáltott a fűtőre. — Rakd hát!

De az aludt, hát mága kapta a lapátot és etette a tüzet. Minden szelep fűjt s a gép lihegett.

— Hajrá! — mormogta Seben. — Hajrá!

Lobogott a vére a bőgő iramban s egy legyőzhetetlen inger csiklandása indult el az élete mélyéről. A mozdony zúgott, ragadta magával, az agya izzott, a képek verték hátulról s a rohanás szele huhogott a fülébe:

— Gye-rünk — Se-ben — Mihály! Gye-rünk! Én vagyok a szél...! Az ismeretlen lélekzete!... A legősibb tisztító! Én a Mózes szele vagyok, a látomásoké!... Gyerünk Seben Mihály! Gyerünk! S én megtisztítlak téged... és telehintelek a testetlen élet békéjével!... Gyerünk!

— Feleség — morgott Seben — feleség, gyerekek, nyomorúság!...

— Jaj, csak vissza ne! Csak oda ne! Csak előre! Csak nekifeszülni a rohanó levegőnek, letépní magáról ezt a szennyes burkot, elvágni ezt a piszkos köteléket, lélekké tisztulni a szélben s rohanni súlytalan, nagy tisztaságban! Csak fokozni az iramot, hogy bőgjön a gép és harsogjon a levegő és meg nem állni, meg nem állni, soha meg nem állni!

Nem lehetett tudni, órák vagy pillanatok multak-e el. Elveszett az idő; az idegei nem érzékelték. Öntudata csaknem nulla volt, villanások csak. Odalépett az indítókarhoz, de akkor egy kicsit megállt. Körülnézett. Ösztönös meneküléssel keresett egy embert, aki csináljon valamit, egy szemet, amely felébredse, mert úgy érezte, mintha ködös álom ereszkedett volna rá, egy hangot, amely kiáltson, egy akaratot,

amely akarjon és tiltakozzék helyette, mert neki egy csepp akarata sem volt már.

De nem volt ott senki. A fűtő félrebillent fejfel borosan aludt egy zsámolyon. Mért aludt? Most miért aludt, mikor talán egy érintés is megmenthette volna, mint az előbb a felesége hozzáütődött teste?

— Levegőt! — vinnyogott. — Levegőt!

— Most megőrültem! — rohant át egy villanás az agyán s érezte, hogy most mindjárt borzasztót csinál a levegőért. De zúgtak. Nem lehetett tudni, meddig tartott ez az állapot, hagytak-e el közben állomásokat, de egyszerre csak gát és ellenállás nélkül mosolyogni kezdett, mert érezte, hogy jó rohanni. Az ujjai hegyében is csiklandós kacagás volt, bizsergető forrók szaladtak le-föl benne, megfogta az indító karját s lassan toltá előre.

A dugattyúk tébolyodottan dolgoztak s az iram egyre gyorsult. Derengett már s látta, hogy sűrűsödnek mellette a távirószlopok s a föld, mint egy híg tömeg, folyik alatta. Csak toltá a szabályzókart, egyre engedte a gőzt a kerekre. Nyöszörgött a roppant gép és Seben mindenről elfelejtkezett. Játszott. Gyermekek lett, aki rátalált az élet és az ember legősibb, legtisztább gyökére, az örök és az évezredek nyomorúságán győzedelmes és megtartó gyökre: a játékra. Üvöltöni szeretett volna.

— Ó emberek, ez az! Rohanni! Beleállni a veszett iramba! Kiszeleztetni a parányok megkínzott, remegő mélyét! Madárrá lenni emberek, ez az élet titka! Súlytalanná és felelőtlené lenni! Ó ember, repülni, repülni! Tisztává és szabaddá repülni magadat!

Beállította a szabályzót a legvégső fokra, aztán lecsavarta a karját és kidobta a levegőbe. Eszébejutott a légfék. Kinyitotta a szelepét s a kerek között sítíva osont el a végső menedék: a levegő.

Téboly volt ez, mint talán minden tette már, amióta elindultak, de haját, mellét tépte az iram szele, a húsába vágott, a tüdejét járta, a vérét égette. Szellőzködött és szabad volt, szabad.

És ahogy nekidőlt a bomlott gép farának s a szél körülüvöltötte, úgy érezte, hogy egy jóságos kéz letépi róla a ruháját, hogy levelenként málik le a húsa, hogy a csontjait végigsúrolja tisztítóan a szél, aztán eltelnék a csontok újra hússal, de ez a hús nem súlyos már és nem szennyes, mint a régi, hanem könnyű, puha és fehér, mint a hó, lágy, mint a gyermekek arca és csudálatosan tiszta, friss és e világon kívül való, mint Jézusnak feltámadott, ragyogó teste.

Hátamögött ordítás volt és azt se hallotta.

A fűtő egy zökkenésre felébredt s látva a borzasztó iramot, elordította ijedten magát, odaugrott hozzá és rázni kezdte.

— Hé! Mi az? Mi az? Mit csinálsz?

De ő kimagasodott.

— Pszt! — intett neki titokzatos arccal, mintha valami nagy-szerű muzsikát hallana.

— Hallgasd csak! . . .

S boldogan húnyta le szemét.

A tocsogós, tavaszi mezőn csend volt és béke és reggel. Valami madár próbált versenyt szállni a vonattal. Egy kutya jött üvöltve a rohanó mozdonyal, de egy pillanat alatt eltűnt. A szél nyalta a vonatot, mint egy roppant nyelv. Messze a síneken felkelt a nap; ködös volt, piros és óriási. Seben kinyitotta a szemét s egy pillanatra meghökkent tőle. De aztán nyugodtan belenézett. Lehúzta a gőzsíp fogantyúját és fűtyölt a szolgálati szabályzat szerint, mint állomások előtt szokott. Azt hitte, oda mennek . . .

Dallos Sándor.

Ó, HOGY TUD ÉGNI...

Ó, hogy tud égni egy kicsinyke seb,
Mit lelkünkön egy bolond óra mart!
Nemcsak az szenved, aki nagybeleg;
A tüske néha fájóbb, mint a kard!

Szép légvárunkat csak szellő rázta,
Csak egy szög volt, mi kiesett belül;
Mi haszna, hogy ép sok gerendája,
Ha mégis csak az egész összedül . . .

Hiába állod hősen, emberül
Harcodat, melybe célok láza hajt . . .
Hogyha lábadba egy tüske kerül,
Mégbénít fájón, jobban, mint a kard!

Rakovszky Menyhért.